

Miguel de Cervantes Saavedra

BRAK NA
PRIJEVARU

RAZGOVOR
PASA

Sa španjolskoga preveo
i bilješkama popratio

KARLO BUDOR

disput

Zagreb, 2024.

BRAK NA PRIJEVARU

Iz Bolnice Uskrsnuća, koja se nalazi u Valladolidu, izvan gradskih Vrata od Poljane,¹⁶ izlazio je vojnik koji, žut u licu i slab na nogama, upirući se o mač kao da mu je to štap, jasno pokazivaše da u nekih dvadeset dana, premda vrijeme ne bijaše odveć vruće, mora da je iz sebe znojenjem istjerao svu tjelesnu tekućinu što je možebitno bijaše nakupio u jednom jedinom satu.¹⁷ Teturao je i spoticao se u hodu kao ozdravljenik koji se tek bio pridigao iz postelje. Ulazeći kroz gradska vrata, opazi gdje mu ususret dolazi prijatelj kojeg nije vidio više od šest mjeseci. Ovaj, kad vidje vojnika, prekriži se pred njim kao da je ugledao kakva zloduha, priđe mu i reče:

– Što je to s Vama, gospodine zastavniče Campuzano?¹⁸ Zar je moguće da se Vaša Milost nalazi u ovoj zemlji?¹⁹ Tako mi svega, mišljah da ste u Flandriji i da se ondje razmahujete kopljem, a ne da sada ovdje mač po tlu povlačite!²⁰ Kakve li ste to boje, kakva li Vas je to slabost spopala?

Nato Campuzano odgovori:

– Jesam li ili nisam u ovoj zemlji, gospodine licencijate Peralta,²¹ odgovor Vam leži u tome što me sada gledate; na ostala pitanja ne mogu Vam ništa reći doli da evo izlazim iz

one ondje bolnice u kojoj sam iznojio punih četrnaest napadaja čankira, a to mi je naprtila žena koju, na svoju nesreću, bijah sebi izabrao za suprugu, što nikako nisam smio učiniti.

– Dakle, Vaša se Milost oženila? – priupita Peralta.

– Da, gospodine – uzvratu Campuzano.

– Bit će da je to bilo iz ljubavi – primetnu Peralta – a takvi brakovi sa sobom donose pokajanje.

– Ne bih mogao kazati bješe li to baš iz ljubavi – odgovori zastavnik – ali mogu reći da je zaista bilo i boli,²² jer moj se nesretni brak pretvorio u pravi pravcati mrak.²³ Sve mi je to zadalo tolike tjelesne i duševne boli, te me olakšanje od boljki tjelesnih stajalo četrdeset znojenja, dok bolima u duši i ne nalazim lijeka koji bi ih utolilo. No, kako nisam kadar na ulici voditi duge razgovore, neka mi Vaša Milost to oprosti, te ću Vam nekom drugom prigodom natenane kazivati svoje dogodovštine, a one su toliko neobične i začudne da ih takvih u cijelom svome životu Vaša Milost jamačno nije jošte čula.

– Nećemo tako – dočeka licencijat – nego hoću da pođete sa mnom u moje konačište, pa ćemo ondje, ako Vam je po volji, podijeliti skroman ručak; naime, lonac spravljen s mesom i povrćem jelo je kao stvoreno za bolesnika;²⁴ premda je obrok predviđen samo za dvojicu, moj će se sluga zadovoljiti i kakvom pitom od mesa; akoli oporavak od bolesti to dopušta, koja narezana kriška pršuta iz Rutea²⁵ otvorit će nam apetit prije jela; i, nadasve, tu je još i dobra volja s kojom Vam to nudim, ne samo sada nego svaki put kad Vaša Milost to bude izvolijevala.

Campuzano zahvali na velikodušnoj ponudi te prihvati poziv na objed.

Odoše u crkvu Svetog Lovre na misu,²⁶ nakon čega Peralta povede zastavnika do svratišta u kojem je odsjeo, gdje ga ponudi onime što mu bijaše obećao te ga obasu novim ljubaznim pozivima, a poslije jela zamoli ga da mu ispripo-

vjedi one već spomenute zgode. Campuzano nije pustio da ga se moli, ter ovako započe svoje kazivanje:

– Vaša se Milost, gospodine licencijate Peralta, zacijelo sjeća kako sam u ovome gradu drugovao i dijelio konak sa satnikom Pedrom de Herrerom,²⁷ koji se sada nalazi u Flandriji.

– Dobro se sjećam – reče Peralta.

– Elem, jednoga dana – zastavnik prosljedi kazivati – u svratište Solana,²⁸ gdje smo mi bili smješteni, netom nakon što bijasmo objedovali, uđu dvije gospođe ugodna izgleda, u pratnji dviju služavki. Jedna od gospođa, ne sjevši, pokraj prozora zapodjenu razgovor sa satnikom. Druga pak gospođa sjedne na stolicu što bijaše pored mene; imala je koprenu spuštenu sve do brade, tako da joj se lice moglo vidjeti samo koliko dopuštaše prozornost vela.²⁹ Koliko god sam je uljudno preklinjao neka bude ljubazna te se otkrije, nikako nisam u tome uspijevao, što je u meni potaknulo još veću želju da je vidim. Da mi tu moju želju još dodatno poveća, gospođa pokaza – bilo to namjerno ili slučajno – divnu bijelu ruku prepunu krasnog prstenja. U ono vrijeme ja bijah vrlo naočit, imadah onaj veliki lanac kojeg se Vaša Milost zacijelo još sjeća, šešir s perjem i vrpcom, odjeću šarolikih boja, kakva je već uobičajena u vojnika,³⁰ te sam – onako gizdav i zaluden – u vlastitim očima sebe već vidio i smatrao čovjekom kome nitko živ ne može odoljeti. I tako Vam je ja ponovo zamolih da otkrije lice, na što mi ona uzvrat: »Ne budite toliko nametljivi; imam ja svoju kuću, kažite svome momku neka me slijedi. Naime, premda sam čestitija negoli bi se to po ovom obećavajućem odgovoru moglo prosuditi, ipak će mi biti zadovoljstvo da me posjetite kako bih Vas bolje upoznala i vidjela jesu li u Vas duh i razbor ravni Vašem gizdavom izgledu.« Poljubih joj ruku u zahvalu na velikoj milosti što mi je ukazuje, a zauzvrat joj obećah zlatna brda i doline. Uto je i satnik završio svoj razgovor, te njih dvije odoše, a i moj momak pođe za njima. Satnik mi reče kako

ga je ona gospođa zamolila neka u Flandriju ponese neka-kva pisma nekome drugom satniku za kojeg ona kaza da joj je bratić, ali on pouzdano zna da je zapravo riječ o njezinu ljubavniku.

Snježna bjelina onih ruku podstakne u meni požudan plamen, te pogiboh od želje da vidim ono lice. I tako me moj momak sutradan povede onamo, pa slobodno uđoh u njen dom. Nađoh lijepo uređenu kuću i u njoj ženu od kojih trideset godina; prepoznah je po rukama. Ne bijaše ona neka osobita ljepotica, ali se u nju mogao zagledati tko god s njom stupi u razgovor, jer glas joj bijaše tako blag da je kroz uši prodirao u dubinu duše. S njome sam vodio duge ljubavne razgovore, hvastao se, nasrtao, razmetao se, nudio i obećavao sve i svašta; ukratko, činio sam sve što smatrah potrebnim da steknem njezinu naklonost. Međutim, kako ona već bijaše navikla slušati slične ili još bolje i slatkorječivije ponude i razmetanja, činilo se da mojima ipak poklanja više pažnje negoli vjere. Naposljetku, u sva četiri dana što je posjećivah, naši se razgovori nastaviše u krasnome ozračju, onako površno i sve u cvijeću, a da ipak ne uspjeh dočekati da uberem i željena ploda.³¹

Kad god sam je pohodio, vazda sam u kuću ulazio bez ikakvih zapreka te ne vidjeh ni navodnih rođaka ni pravih prijatelja. U gospođinoj se službi nalazila djevojka, koja mi se činila više prepredena negoli prostodušna. Najposlije se stadoh u ljubavi ponašati kao vojnik kojemu predstoji skori odlazak, te se gospođa doña Estefanía de Caicedo (tako se, naime, zvala ona koja me dovde dotjerala)³² našla stjerana u kut i u neprilici, pa mi odgovori: »Gospodine zastavniče Campuzano, glupo bi od mene bilo kad bih se Vašoj Milosti htjela prodati kao svetica; bijah grješnica, a i sad sam, ali ne takva da bi me susjedi počeli ogovarati i da bih bila primijećena po kojekakvim skrovitim mjestima. Ni od svojih roditelja ni od rođaka nisam naslijedila nikakva imetka, a ipak pokućstvo kao i sve ovo što imam u svome domu vrije-

di u najmanju ruku dvije i pol tisuće dukata, koje mogu na bilo kojoj dražbi pretvoriti u gotov novac sve do zadnjeg novčića. S ovom imovinom tražim muža da mu se posvetim u potpunu posluhu; za nj ću svoj život upraviti nabolje i s nevjerojatnim marom služiti mu i biti na korist, jer ni u kojeg vladara nema kuharice koja bi bila od mene umješnija i koja bi bila sposobnija prirediti požudne jestvine kakve spravljam ja kad tome prionem kao domaćica. U kući znam biti gospodarica, u kuhinji služavka, a gospođa u salonu.³³ Umijem zapovijedati i natjerati na posluh. Nisam rasipna, a uštedim mnogo, jer u mene nijedan novčić nije malenkost, nego vrijedi još i više kad se po mome nahodjenju troši. Moja bijela rubenina, izvrsna i mnoga, nije izišla iz dućana niti je nabavljena od trgovaca rubljem; lanene su joj niti ispreli ovi prsti moji i mojih sluškinja, a da se u kući moglo tkati, mojim bi se rukama i otkala. To što se sama hvalim nije za pokudu, kad se već mora ovako postupiti. Naposljetku, želim reći kako tražim muža da mi bude zaštita, da mi zapovijeda i da me poštuje, a ne ištem ljubavnika da mi se udvara i da me sramoti. Akoli je Vašoj Milosti po volji da uzme što se nudi, ovdje sam; moje Vam srce i duša stoje na raspolaganju uvijek i na svaku Vašu zapovijed, i to bez nekakvog prodavanja, jer što je drugo doli prodaja kad se udavača nudi uz nečije posredovanje, dok je znano da samo oni kojih se stvar izravno tiče najbolje mogu sve među sobom urediti.«

Ja, kao da nisam tada imao ni trunka soli u glavi, obuzet većom radosti negoli je mogoh i zamisliti, videći pred sobom sav onaj imetak, što sam ga unaprijed već pretvorio u novac, i ne misleći na drugo doli na milinu što me obuzela a pamet mi oduzela, rekoh kako sam sretan i presretan što mi nebesa gotovo čudom daju takvu družicu da je učinim gospodaricom svoje volje i svoje imovine, koja jest da je malena, ali opet takva da uz onaj moj lanac što ga nošah oko vrata, uz one druge dragocjenosti koje imah kod kuće, te kad odvojim i u novac pretvorim pokoju svečanu vojnič-

ku odoru, sve bi to moglo iznositi više od dvije tisuće dukata; ta svota, uz njezinih dvije i pol tisuće, dala bi iznos s kojim bismo se mogli povući i živjeti na selu odakle sam rodom i gdje imam nešto posjeda; taj imutak, uz novac što bismo ga zarađivali prodajom zemaljskih plodina, kako već koje od njih budu sazrijevale, omogućio bi nam lagodan i spokojan život.

Ukratko, onomad dogovorismo brak, pobrinusmo se za objavu da smo slobodni i da nema zapreka za sklapanje braka te, tijekom vazmenoga trodnevlja i triju blagdana što su o Uskrsu jedan za drugim uslijedila, obavi se najava, a četvrtog se dana vjenčasmu u nazočnosti dvojice mojih prijatelja i nekog mladca kojega je ona predstavila kao svog bratića, a prema kojem ja bijah pažljiv kao prema vlastitome rođaku, pun odmjerenih riječi, kakve, uostalom, bijahu i sve one što sam ih dotad svojoj novoj bračnoj družici upućivao u tako zloj nakani da je bolje to i ne spominjati; premda ovdje otkrivam same istine, ipak nisam na ispovijedi pa da ne bih mogao štogod i prešutjeti.

Moj sluga prenese iz svratišta moj kovčeg ženinoj mi kući; pred suprugom u njoj ostavih svoj krasni lanac; pokazah joj, štoviše, i neke druge lance, tri-četiri njih, doduše ne tako velike, ali nešto finije izrade, te još tri-četiri različita prstena s dragim kamenjem; predočih joj svoje svečano vojničko ruho i ukrasno perje te joj za kućanske troškove dadoh blizu četiri stotine reala, koliko sam još imao. Šest medenih dana provedoh šepireći se po kući, poput kakva kukavna zeta u domu bogata punca. Hodao sam po skupocjenim sagovima, gužvao plahte od finog holandskog platna, uživao u svjetlosti srebrenih svijećnjaka; doručkovao sam u postelji, ustajao u jedanaest sati, ručao u podne, a u dva sata prilegnuo bih u salonu na popodnevni počinak. Doña Estefanía i njena služavka ugađahu mi na svakom koraku, te kud ja okom, one skokom. I onaj moj sluga, koji bijaše poznat po svojoj lijenosti i sporosti, odjednom posta hitar poput zeca.

Kad god doña Estefanía ne bijaše pored mene, znalo se da je u kuhinji, revno se trseći pripraviti jela koja bi me mogla zadovoljiti te potaknuti moje žudnje i prohtjeve. Moje košulje, ovratnici i rupci odisahu miomirisima poput nekog novog Aranjueza³⁴ ili kakva cvjetnjaka, koliko bijahu naškropljeni mirisom anđeoske vodice³⁵ i narančina cvijeta koji se iz njih ćutio.

I godine brzo protječu pod neumoljivošću vremena, a kamoli ne bi moj medeni tjedan. Minuše oni dani, za kojih, pošto sam uvidio koliko sam pažen i mažen, nakanih izmijeniti nabolje onu svoju prvotnu zlu namisao koja me isprva na sve to potakla. Jednog jutra, dok je doña Estefanía još sa mnom bila u postelji, začu se gdje netko s ulice snažno udara u kućna vrata. Služavka pritrča prozoru pa se začas odmaknu govoreći: »Dobro nam došla! Jeste li vidjeli kako je stigla još i prije nego što je neki dan u pismu najavila?« Upitah je: »Ma tko je to, djevojko, stigao?« Ona uzvratu protupitanjem: »Tko je stigao? Tko bi drugi doli moja gospodarica doña Clementa Bueso, a s njome dolaze gospodin don Lope Meléndez de Almendárez, još dvojica slugu i Hortigosa, družbenica koju je gospodarica sa sobom povela.«³⁶ Doña Estefanía je podsjeti: »Deder poteci, djevojko, srećo moja, i otvori im!« Meni pak reče: »A Vas, gospodine mužu moj, zaklinjem našom ljubavlju da se ne uzbunjujete i da ne ustajete u moju obranu ma što se protiv mene bude reklo.« Nato ja podviknuh: »Tko Vam smije išta uvredljivo kazati, i to u mojoj prisutnosti? Kazujte kakva je to čeljad što Vas svojim dolaskom toliko uznemiruje!« Doña Estefanía otpovrnu: »Sada nemam vremena da Vam odgovoram; i tek da znate ovo: sve što se ovdje događa prividno je, a ima svoju namjenu i svrhu, što ćete poslije saznati.«

I premda joj htjedoh odgovoriti, nisam dospio jer se na vratima pojavila gospođa doña Clementa Bueso, sva u sjajnoj zelenoj svili sa svom silom zlatnih resa, s istim takvim kratkim plaštem s istovjetnim ukrasima, u šeširu sa ze-